

การสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในเขตเมืองขอนแก่น*

A Survey of Facilities for Disabled People in Khon Kaen's Urban Area

รองศาสตราจารย์ น้อมจิตต์ นวลเนตร¹ และสิริวัณณิศา ภาภิรมย์²

E-mail address : nomjit@kku.ac.th และ siriruk_ting@yahoo.com

บทคัดย่อ

คนพิการเป็นกลุ่มคนที่ขาดโอกาสหลายประการสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับชีวิตประจำวัน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจำนวนและลักษณะของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในเขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จำนวน 270 แห่ง จากผลการวิจัยพบว่าไม่มีสถานที่ใดเลยที่มีลิฟท์ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ป้ายประกาศ สถานที่ติดต่อสอบถาม โทรศัพท์สาธารณะ และคู่มือไปรษณีย์ ที่ถูกต้องตามมาตรฐานการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมกำหนด ซึ่งแม้จะมีสถานที่บางแห่งได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้สำหรับคนพิการ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ถูกต้องตามมาตรฐานที่กำหนด สรุปว่าการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในเขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ยังมีน้อยมากและไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนพิการ ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรร่วมกันสร้างทัศนคติที่ถูกต้องต่อคนพิการและร่วมมือกันจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการให้มากขึ้นและทั่วถึงยิ่งขึ้น เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนพิการต่อไป

¹ภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

²ศูนย์การศึกษาพิเศษ เขตการศึกษา 9 จ.ขอนแก่น

*ได้รับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการวิจัยจากเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดขอนแก่น (คสจ.ขอนแก่น) ภายใต้การกำกับของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

Abstract

Abstract

Disabled persons always have less opportunity in social life, especially, lack of facilities for daily livings. A survey study was conducted with the aim to evaluate number and appearance state of facilities for disabled persons on 270 places, including government sectors, state enterprises and private sectors, in Khon Kaen's urban area, Khon Kaen province. The results showed that no places surveyed in this study provided escalators, toilets, car parks, signboards, information counters, public telephones and letter boxes which met a national standard for disabled persons. In addition, although some places provided facilities for disabled persons, most of them did not meet the standard. It was concluded that standard facilities for disabled persons in Khon Kaen's urban area were not enough for the requirement of them. Thus, people who are responsible in social welfare of this issue should have a positive attitude towards disabled persons and work together for the provision of standard facilities in order to promote a good quality of life for disabled persons.

บทนำ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไทย มาตรา 55 ได้บัญญัติให้ “บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2540) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ที่กำหนดให้คนพิการได้รับการคุ้มครอง การสงเคราะห์ การพัฒนา การฟื้นฟูสมรรถภาพ และให้ได้รับโอกาสในด้านต่างๆ เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระได้ด้วยตนเองอย่างเต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล (พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ, 2534) แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยคือ สิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อความเป็นอยู่ของคนพิการ ดังนั้น เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2541 คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเห็นชอบให้หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจที่รับผิดชอบในการให้บริการประชาชนถือปฏิบัติในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2541) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการติดตามอย่างจริงจังว่าการขอความร่วมมือดังกล่าวของรัฐบาลได้รับการตอบสนองหรือไม่และมากน้อยเพียงใด ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ปรากฏเพียงในรายงานการศึกษาวิจัยของอภิชา โขวินทะ (2543) เกี่ยวกับการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในอาคารสถานที่ทั้งหมด 500 แห่ง ทั้งภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในเขตอำเภอเมืองและปริมณฑลจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการตามอาคารสถานที่ต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ยังมีเพียงเล็กน้อยและไม่ทั่วถึง อุปสรรคที่เห็นเด่นชัดเป็นครั้งแรกในการเข้าถึงสถานที่ต่างๆ คือ ที่จอดรถ ซึ่งมีสถานที่เพียง 3 แห่งเท่านั้น ที่มีที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ส่วนทางเข้าอาคารสถานที่นั้น แม้ว่าส่วนใหญ่ไม่มีสิ่งกีดขวางหรือธรณีประตู แต่ระดับพื้นภายนอกและภายในอาคารที่ต่างระดับกันเป็นอุปสรรคสำหรับคนพิการที่เดินไม่ได้และต้องใช้เก้าอี้เข็นคนพิการ นอกจากนี้ มีเพียงร้อยละ 16 ของอาคารสถานที่ที่ทำการสำรวจที่มีทางลาดสำหรับเก้าอี้เข็นคนพิการ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นที่จำเป็น ได้แก่ ห้องน้ำและโทรศัพท์สาธารณะที่มีอยู่นั้น ยังไม่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการ ปัญหาที่พบ ได้แก่ ประตูห้องน้ำแคบ โทรศัพท์สาธารณะมักถูกติดตั้งอยู่ในระดับความสูงที่เหมาะสมสำหรับคนปกติมากกว่าสำหรับคนพิการ และไม่มีที่วางได้โทรศัพท์ให้ล้อเก้าอี้เข็นคนพิการเข้าได้ ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการยังขาดความเอาใจใส่จากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาหรืออุปสรรคต่อการใช้บริการของคนพิการ

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทางการศึกษาและเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประชากร จำนวนทั้งสิ้น 1,724,091 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) และมีจำนวนคนพิการประเภทต่างๆ มากถึง 16,933 คน โดยแบ่งเป็นคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหว จำนวน 7,874 คน ทางการมองเห็น จำนวน 2,162 คน ทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย จำนวน 2,384 คน ทางจิตใจหรือพฤติกรรม จำนวน 614 คน ทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ จำนวน 2,120 คน ความพิการซ้อนและไม่สามารถระบุชนิดความพิการได้ จำนวน 1,779 คน (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ, 2549) ซึ่งคนพิการเหล่านี้ควรได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการทั้งจากภาครัฐและเอกชนตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีผู้ใดทำการติดตามว่าหน่วยงานต่างๆ ของจังหวัดขอนแก่นที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการให้บริการด้านต่างๆ แก่ประชาชนได้จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการตามมติของคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้นหรือไม่และอย่างไร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัย

ในเรื่องนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในเขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผลการศึกษาที่น่าจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้สำหรับการวางแผนการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนพิการและประชาชนของจังหวัดขอนแก่นต่อไป

วิธีดำเนินการ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Exploratory research) เพื่อศึกษาจำนวนและลักษณะของสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในเขตเมืองขอนแก่น ซึ่งสถานที่ที่ได้รับการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในการศึกษานี้ มีทั้งหมดจำนวน 270 แห่ง แบ่งเป็น 12 กลุ่ม ดังรายละเอียดในตารางที่ 1 ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำการสำรวจมีจำนวนทั้งหมด 15 ประเภท ได้แก่ ทางเข้าอาคาร ทางลาด ทางเชื่อมระหว่างอาคารและระเบียง ประตู บันได ลิฟท์ ที่นั่งสำหรับคนพิการ ห้องน้ำ/ที่อาบน้ำ/ห้องส้วม/อ่างล้างมือ สถานที่จอดรถ ทางเข้า-ออกที่เครื่องกั้นหรือช่องรับบริการ ทางเท้า (บาทวิถี) ป้ายประกาศ สถานที่ติดต่อสอบถาม โทรศัพท์สาธารณะ และตู้ไปรษณีย์

ตารางที่ 1 กลุ่มสถานที่ที่ได้รับการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

กลุ่มสถานที่ที่ได้รับการสำรวจ	จำนวน (ร้อยละ)
หน่วยงานราชการ/รัฐวิสาหกิจ	64 (23.7)
สถานศึกษา	51 (18.9)
สถานพยาบาล	9 (3.3)
สถานีตำรวจ	3 (1.1)
สถานีขนส่ง	4 (1.5)
ธนาคาร	32 (11.8)
วัด/โบสถ์/สุเหร่า	28 (10.4)
ห้างสรรพสินค้า	7 (2.6)
โรงแรม	18 (6.6)
ภัตตาคาร/ร้านอาหาร/ร้านค้า/โรงภาพยนตร์	22 (8.2)
สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง	28 (10.4)
สวนสาธารณะ	4 (1.5)
รวม	270 (100)

การดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การจัดทำแบบบันทึกข้อมูลการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในหน่วยงาน/สถานที่ต่างๆ (ภาคผนวก) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยอ้างอิงและดัดแปลงจากคู่มือการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการของกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2541) เนื้อหาของแบบบันทึกข้อมูลครอบคลุมถึงชื่อและที่อยู่ของสถานที่นั้นๆ วันที่ทำการสำรวจ ชื่อ-สกุลผู้สำรวจ และรายการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทำการสำรวจ แบบบันทึกข้อมูลนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพและการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับคนพิการ จำนวน 3 คน โดยตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมและความชัดเจนของการใช้ภาษา

2. การฝึกอบรมอาสาสมัครนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นเกี่ยวกับวิธีการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชีแจงวัตถุประสงค์ของโครงการ และรายละเอียดต่างๆ ของรายการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการตามมาตรฐานที่กำหนด อธิบายวิธีการบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึก สาทวิธีกรใช้เครื่องมือสำหรับวัดขนาดของสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สายวัด ดัลบเมตร เป็นต้น รวมทั้งร่วมกันกำหนดเขตรับผิดชอบและวัน-เวลาในการสำรวจ โดยแบ่งออกเป็น 4 เขต ตามแนวถนนหลักของเขตเมืองขอนแก่น (คือ ถนนศรีจันทร์และถนนกลางเมือง)

3. การติดต่อขออนุญาตเข้าทำการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานที่ต่างๆ โดยจัดส่งจดหมายถึงหัวหน้าหน่วยงานและเจ้าของสถานที่ต่างๆ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการ

4. การดำเนินการสำรวจ โดยแบ่งอาสาสมัครออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน รับผิดชอบกลุ่มละ 1 เขต ให้อาสาสมัครสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลตามรายละเอียดที่ได้รับจากการฝึกอบรม แล้วส่งแบบบันทึกข้อมูลแก่ผู้วิจัยเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และความครบถ้วนของข้อมูล หากพบว่ามีข้อมูลส่วนใดขาดหายไปหรือไม่ถูกต้อง อาสาสมัครจะต้องทำการสำรวจเพิ่มเติมจนได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้องก่อนนำไปวิเคราะห์ผลต่อไป ระยะเวลาที่ใช้ในการสำรวจประมาณ 2 สัปดาห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสำรวจมาแจกแจงความถี่และคำนวณค่าร้อยละ รวมทั้งสรุปลักษณะที่ไม่ได้มาตรฐานของสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ละประเภท

ผลการวิจัย

จากผลการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทั้งหมด 15 ประเภท ในสถานที่ทั้งหมด 270 แห่ง พบว่ามีสถานที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐานที่กำหนดในคู่มือการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ดังนี้ มีทางเข้าอาคาร 20 แห่ง (ร้อยละ 7.4) มีทางลาด 7 แห่ง (ร้อยละ 2.6) มีทางเชื่อมระหว่างอาคารและระเบียง 16 แห่ง (ร้อยละ 5.9) มีประตู 45 แห่ง (ร้อยละ 16.7) มีบันได 4 แห่ง (ร้อยละ 1.5) มีที่นั่งสำหรับคนพิการ (คือที่นั่งที่มีช่องว่างเพียงพอสำหรับคนพิการที่ใช้เก้าอี้เข็นคนพิการ) 1 แห่ง (ร้อยละ 0.4) และมีทางเท้า 14 แห่ง (ร้อยละ 5.2) ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทลิฟท์ ห้องน้ำ/ที่อาบน้ำ/ห้องส้วมและอ่างล้างมือ สถานที่จอดรถ ทางเข้าออก เครื่องกั้นหรือช่องรับบริการ ป้ายประกาศ สถานที่ติดต่อสอบถาม โทรศัพท์สาธารณะ และตู้ไปรษณีย์นั้น พบว่าไม่มีสถานที่ใดเลยที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตรงตามมาตรฐานสำหรับคนพิการ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสถานที่ทั้งหมด 270 แห่ง

ประเภท สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ ที่ได้รับการสำรวจ	จำนวนสถานที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ (ร้อยละ)		จำนวนสถานที่ที่ไม่มี สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ (ร้อยละ)	ลักษณะที่ไม่ได้มาตรฐาน
	ได้มาตรฐาน	ไม่ได้มาตรฐาน		
1. ทางเข้าอาคาร	20 (7.4)	209 (77.4)	41 (15.2)	ต่างระดับกับลานจอดรถและ ไม่มีเครื่องหมายแสดง
2. ทางลาด	7 (2.6)	60 (22.2)	203 (75.2)	มีความชันมาก มีความกว้าง และความขรุขระน้อยกว่า มาตรฐาน และไม่มีราวจับ ด้านข้าง
3. ทางเชื่อมระหว่าง อาคารและระเบียง	16 (5.9)	22 (8.2)	232 (85.9)	ความกว้างน้อยกว่ามาตรฐาน
4. ประตู	45 (16.7)	150 (55.6)	75 (27.8)	ประตูแคบ ธรณีประตูสูง ที่ จับประตูสูงกว่ามาตรฐาน
5. บันได	4 (1.5)	181 (67.0)	85 (31.5)	ไม่มีราวบันได ไม่มีจุดเริ่มต้น และจุดสิ้นสุดของราวบันได ไม่มีอักษรเบรลล์บอกชั้น
6. ลิฟท์	0	35 (13.0)	235 (87.0)	ประตูลิฟท์แคบ ไม่มีราวจับ ไม่มีอักษรเบรลล์และเสียง บอกชั้น
ประเภท สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ ที่ได้รับการสำรวจ	จำนวนสถานที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ (ร้อยละ)		จำนวนสถานที่ที่ไม่มี สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ (ร้อยละ)	ลักษณะที่ไม่ได้มาตรฐาน
	ได้มาตรฐาน	ไม่ได้มาตรฐาน		
7. ที่นั่งสำหรับคนพิการ	1 (0.4)	0	269 (99.6)	-
8. ห้องน้ำที่อาบน้ำ/ ห้องส้วม/อ่างล้างมือ	0	10 (3.7)	260 (96.3)	ทางเข้าห้องน้ำต่างระดับกับ พื้น และ ประตู ทาง เข้า ค่อนข้างแคบ ไม่มีราวจับใน ห้องน้ำ ไม่มีอักษรเบรลล์ บอกห้องน้ำชาย/หญิง
9. สถานที่จอดรถ	0	8 (3.0)	262 (97.0)	อัตราส่วนจำนวนที่จอดรถ คนปกติต่อที่จอดรถคน พิการไม่ตรงตามมาตรฐาน และมีสิ่งกีดขวาง

10. ทางเข้าออกที่ เครื่องกั้นหรือช่องรับ บริการ	0	9 (3.3)	261 (96.7)	ความกว้างน้อยกว่ามาตรฐาน
11. ทางเท้า (บาทวิถี)	14 (5.2)	172 (63.7)	84 (31.1)	ไม่มีทางลาดจากทางเท้า แต่มีกั้นขอบชั้นตั้งฉาก กับพื้นในระดับที่สูงเกินไป
12. ป้ายประกาศ	0	205 (75.9)	65 (24.1)	ไม่มีอักษรเบรลล์
13. ผู้ไปรษณีย์	0	11 (4.1)	259 (95.9)	ไม่มีอักษรเบรลล์บอกช่อง จดหมาย
14. โทรศัพท์สาธารณะ	0	68 (25.2)	202 (74.8)	อยู่ในตำแหน่งสูงกว่า มาตรฐาน เก้าอี้เข็นคน พิการไม่สามารถสอดเข้าได้

ประเภท สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ ที่ได้รับการสำรวจ	จำนวนสถานที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ (ร้อยละ)		จำนวนสถานที่ที่ไม่มี สิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับคนพิการ (ร้อยละ)	ลักษณะที่ไม่ได้มาตรฐาน
	ได้มาตรฐาน	ไม่ได้มาตรฐาน		
15. สถานที่ติดต่อ สอบถาม	0	112 (41.5)	158 (58.5)	อยู่ในตำแหน่งสูงกว่า มาตรฐาน เก้าอี้เข็นคนพิการ ไม่สามารถสอดเข้าได้ ไม่มี ช่องสำหรับผู้ที่มีร่างกายเล็ก ไม่มีเอกสารสำหรับผู้พิการ ทางการได้ยินหรือการสื่อ ความหมาย
รวม (4,050 รายการ)	107 (2.6)	1,252 (30.9)	2,691 (66.4)	-

จากข้อมูลในตารางที่ 2 สามารถสรุปผลการสำรวจที่สำคัญได้ดังนี้

1. ไม่มีสถานที่ใดเลยที่มีลิฟท์ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ทางเข้าออกเครื่องกั้นหรือช่องรับบริการ ป้ายประกาศ สถานที่ติดต่อสอบถาม โทรศัพท์สาธารณะ และตู้ไปรษณีย์ ที่ถูกต้องตามมาตรฐานการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมกำหนด
2. สถานที่ที่ได้รับการสำรวจที่จัดเตรียมที่นั่งไว้สำหรับคนพิการและได้มาตรฐานตามที่กำหนด มีไม่ถึงร้อยละ 1
3. เพียงร้อยละ 17 ของสถานที่ที่ได้รับการสำรวจ มีประตูที่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการ
4. เพียงร้อยละ 7 ของสถานที่ที่ได้รับการสำรวจ มีทางเข้าอาคารที่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการ
5. เพียงร้อยละ 5 ของสถานที่ที่ได้รับการสำรวจ มีทางเท้าที่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการ
6. เพียงร้อยละ 3 ของสถานที่ที่ได้รับการสำรวจ มีทางลาดที่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการ
7. เพียงร้อยละ 2 ของสถานที่ที่ได้รับการสำรวจ มีบันไดที่ได้มาตรฐานสำหรับคนพิการ

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทั้งหมด 15 ประเภท ในสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน ในเขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น แบ่งเป็น 12 กลุ่ม มีสถานที่ทั้งหมดจำนวน 270 แห่ง โดยสถานที่เหล่านี้ส่วนใหญ่มีความสำคัญที่คนพิการต้องเข้าใช้บริการและหากสถานที่ที่ทำการศึกษามีอาคารมากกว่า 1 อาคาร ผู้วิจัยได้เลือกสำรวจอาคารที่คนพิการต้องเข้าใช้บริการมากที่สุดเท่านั้น เช่น ศาลากลางจังหวัดขอนแก่นมีจำนวนอาคารทำการมากกว่า 1 อาคาร ผู้วิจัยได้เลือกสำรวจเฉพาะอาคารหลังใหญ่ซึ่งเป็นที่ทำการของผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานราชการต่างๆ ในระดับจังหวัด (เช่น สรรพากรจังหวัด) เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่า แม้จะมีสถานที่บางแห่งได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้สำหรับคนพิการ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ถูกต้องตามมาตรฐานที่กำหนด โดยพบว่า ไม่มีสถานที่ใดเลยที่มีลิฟท์ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ทางเข้าออกเครื่องกั้นหรือช่องรับบริการ ป้ายประกาศ สถานที่ติดต่อสอบถาม โทรศัพท์สาธารณะ และตู้ไปรษณีย์ ที่ถูกต้องตามมาตรฐานการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมกำหนด ซึ่งผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของอภิชนา โฉมวิริยะ (2543) ที่ได้ทำการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในเขตอำเภอเมืองและปริมณฑลจังหวัดเชียงใหม่ ในสถานที่ต่างๆ ทั้งหมดจำนวน 500 แห่ง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดขอนแก่นยังมีน้อยและไม่ทั่วถึงเช่นเดียวกัน

แม้สถานที่หลายแห่งได้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ถูกต้องตามมาตรฐานที่รัฐบาลกำหนด โดยลักษณะที่ไม่ได้มาตรฐานนั้นมีตัวอย่าง ดังนี้ ทางเข้าอาคารอยู่ต่างระดับกับลานจอดรถ ทางลาดมีความชันมาก ไม่มีราวจับด้านข้าง และมีความกว้างและความขรุขระน้อยกว่ามาตรฐาน ประตูทางเข้าลิฟท์แคบ ภายในลิฟท์ไม่มีราวจับ และไม่มีอักษรเบรลล์และเสียงบอกชั้นที่จะเอื้ออำนวยต่อคนพิการทางการมองเห็น ห้องน้ำมีทางเข้าที่ต่างระดับกับพื้น และประตูค่อนข้างแคบ ส่วนสถานที่จอดรถแม้จะมีสัญลักษณ์บ่งบอกว่าเป็นที่จอดรถสำหรับคนพิการ แต่กลับมีสิ่งกีดขวางต่อการเข้าจอดรถของคนพิการ เช่น ที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่งได้นำรถเข็นสินค้าภายในห้างมาจอดแทน เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีอัตราส่วนจำนวนที่จอดรถคนพิการต่อที่จอดรถคนพิการน้อยกว่ามาตรฐานที่กำหนด ทางเข้าออกที่เครื่องกั้นหรือช่องรับบริการมีขนาดแคบเกินไปที่คนพิการที่ใช้เก้าอี้เข็นคนพิการจะสามารถเข้าใช้บริการได้ ส่วนสถานที่

ติดต่อสอบถามและโทรศัพท์สาธารณะนั้นอยู่สูงเกินกว่าที่คนพิการที่ใช้เก้าอี้เข็นคนพิการจะเอื้อมถึงได้ นอกจากนี้ เก้าอี้เข็นคนพิการยังไม่สามารถสอดเข้าไปได้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ว่าสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่นั้นอาจจัดทำไว้เพื่อวัตถุประสงค์โดยทั่วไป มิใช่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการ เช่น ทางลาดที่พบที่ห้างสรรพสินค้า หรือที่ทำการไปรษณีย์มิไว้เพื่อใช้ในการขนส่งสินค้าหรือไปรษณีย์ภัณฑ์ เป็นต้น

หากพิจารณาในสถานที่ที่คนพิการมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าไปใช้บริการ พบประเด็นที่น่าสนใจบางประเด็น กล่าวคือ จากการสำรวจสถานที่ราชการส่วนปกครอง ได้แก่ ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น ที่ว่าการอำเภอเมือง ที่ทำการเทศบาลนครขอนแก่น พบว่ามีทางเข้าสู่อาคารอยู่ต่างระดับกับลานจอดรถทุกแห่ง และมีทางลาดสำหรับคนพิการที่ต้องใช้เก้าอี้เข็นคนพิการเพียง 1 แห่งเท่านั้น ซึ่งเป็นทางลาดที่ไม่ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ ยังพบว่าหน่วยงานเหล่านี้ไม่ได้จัดที่นั่งสำหรับคนพิการไว้อย่างชัดเจน มีเพียงที่นั่งเพื่อรอรับบริการสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งไม่มีช่องว่างเพียงพอสำหรับคนพิการที่ใช้เก้าอี้เข็นคนพิการ ส่วนการจัดห้องน้ำสำหรับคนพิการนั้น พบว่ามีเพียงที่ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น โดยมีจำนวน 2 ห้อง อยู่ทางฝั่งซ้ายและขวาของอาคารอย่างละ 1 ห้อง และอยู่ใกล้ประตูทางเข้าอาคารซึ่งสามารถพบได้ง่ายรวมทั้งมีสัญลักษณ์คนพิการบอกชัดเจน ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการของหน่วยงานราชการ อย่างไรก็ตาม ประตูทางเข้าห้องน้ำนั้นค่อนข้างแคบเกินไปสำหรับคนพิการ

สถานีตำรวจนับว่าเป็นหน่วยงานสำคัญอีกหน่วยงานหนึ่งที่ประชาชนทั่วไปรวมทั้งคนพิการต้องไปใช้บริการ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมีเหตุฉุกเฉินและเร่งด่วน ดังนั้น การมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้การติดต่อนั้นมีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่จากการสำรวจพบว่า สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับบริการทุกแห่งอยู่ชั้น 2 และทางเข้าอาคารต่างระดับกับลานจอดรถ ซึ่งอาจทำให้คนพิการที่ต้องใช้เก้าอี้เข็นคนพิการมีความลำบากในการเข้ารับบริการ นอกจากนี้ ยังพบว่าโทรศัพท์สาธารณะซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับประชาชนที่จำเป็นต้องมีในสถานีตำรวจนั้น ถูกจัดตั้งไว้เพียงแห่งเดียวเท่านั้นและตำแหน่งที่วางโทรศัพท์อยู่สูงเกินกว่าที่คนพิการที่ใช้เก้าอี้เข็นคนพิการจะเอื้อมถึงได้ อาจทำให้เกิดความล่าช้าและยากลำบากในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้

สถานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนคือ สวนสาธารณะ ซึ่งจากการสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการพบว่า สวนสาธารณะทุกแห่งไม่มีที่จอดรถสำหรับคนพิการ อย่างไรก็ตาม ที่จอดรถที่มีอยู่แล้วนั้นมีค่อนข้างมากและกว้างขวาง จึงเป็นไปได้ว่าคนพิการจะสามารถใช้ที่จอดรถร่วมกับคนทั่วไปได้ สำหรับปัญหาที่พบในสวนสาธารณะแห่งหนึ่งคือ มีเหล็กกั้นประตูทางเข้าซึ่งอาจจะทำให้คนพิการไม่สามารถเข้าไปในสวนสาธารณะแห่งนั้นได้สะดวก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคาดว่าผู้ที่สร้างเหล็กกั้นประตูทางเข้าไว้เช่นนั้นไม่น่าจะมีเจตนาที่จะตัดโอกาสคนพิการในการเข้าสวนสาธารณะ แต่คงเพื่อกันไม่ให้รถจักรยานยนต์เข้าไปเท่านั้น ในส่วนของห้องน้ำที่พบในสวนสาธารณะส่วนใหญ่ไม่มีเพียงห้องน้ำไว้สำหรับบริการบุคคลทั่วไป ซึ่งคนพิการไม่สามารถใช้ร่วมได้ เนื่องจากห้องน้ำนั้นมีขนาดเล็ก ประตูทางเข้าแคบ และทางเข้าห้องน้ำต่างระดับกับพื้น อีกทั้งไม่มีทางลาดอีกด้วย

การศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนในเขตเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ยังมีน้อยและไม่ได้มาตรฐาน ทำให้เป็นการจำกัดสิทธิของคนพิการในการเข้าใช้บริการในสถานที่ต่างๆ อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันสาธารณะ บริการพื้นฐานทางสังคมและการคุ้มครองทาง

สังคมอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ให้มีโอกาสเผยแพร่ผลการวิจัยครั้งนี้ในเวทีแถลงผลงานของเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดขอนแก่น (คสจ.ขอนแก่น) ต่อสาธารณะ ได้ทำให้ทุกภาคส่วนที่ได้รับทราบข้อมูลและเห็นความจำเป็นของคนพิการในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่บริการต่างๆ มากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมในบางส่วน เช่น เทศบาลนครขอนแก่นมีแผนจะจัดทำสัญญาณจราจรสำหรับคนพิการและก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในสวนสาธารณะเพิ่มมากขึ้น ผู้อำนวยการ โรงเรียนแห่งหนึ่งได้ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อนักเรียนพิการในโรงเรียนมากขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการสำรวจในครั้งนี้จะสามารถบ่งชี้ได้ว่า ปัจจุบันคนพิการในเขตเมืองขอนแก่นยังไม่ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างทั่วถึง ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงควรร่วมกันผลักดันให้ทุกหน่วยงานได้ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม การปรับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ไม่ยาก แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนจะต้องเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อคนพิการ ทุกคนต้องเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นและตระหนักว่าคนพิการย่อมมีสิทธิและเสรีภาพแห่งบุคคล มีสิทธิได้รับการศึกษา บริการฟื้นฟูสมรรถภาพ อีกทั้งมีสิทธิประกอบอาชีพและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและสังคม ดังนั้น ทุกฝ่ายควรต้องร่วมกันสร้างทัศนคติที่ถูกต้องต่อคนพิการและร่วมมือกันจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการให้มีมากขึ้นและทั่วถึงยิ่งขึ้น ทั้งในระดับอำเภอ จังหวัด ภูมิภาค และประเทศ เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีแก่คนพิการและประชาชนไทยต่อไป

สำหรับงานวิจัยที่ควรจะดำเนินต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกในคนพิการประเภทต่างๆ เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของคนพิการ อันจะสามารถนำไปเป็นข้อพิจารณาในการแก้ไขปัญหาร่วมกันต่อไป รวมทั้งควรทำการศึกษาเรื่องนี้ให้ครอบคลุมทั้งจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดอื่นๆ ด้วยเพื่อเป็นข้อมูลที่สำคัญในการจัดการเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในระดับประเทศต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดขอนแก่น (คสจ.ขอนแก่น) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่สนับสนุนงบประมาณสำหรับการศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณสมาชิกเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพคนพิการจังหวัดขอนแก่นทุกท่านที่ร่วมกันจัดทำและดำเนินงานโครงการนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอขอบพระคุณ ผศ.อนุชา นิลประพันธ์ ภาควิชากายภาพบำบัด คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในการจัดเตรียมอาสาสมัครนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อทำหน้าที่สำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับโครงการ และขอขอบพระคุณหัวหน้าหน่วยงานและเจ้าของสถานที่ต่างๆ ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

คู่มือการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ. (2541) กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. 1 : 3-12.
พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534. สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ
กรมประชาสงเคราะห์.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

อภิชนา โฉมวิมล. (2543) “การสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในเขตอำเภอเมืองและ
ปริมณฑลจังหวัดเชียงใหม่,” **จุดสารฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์**. 9 : 9-11.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549) **ข้อมูลทั่วไประดับจังหวัด**.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ
และผู้สูงอายุ. (2549) **สถิติจดทะเบียนคนพิการจำแนกตามประเภทความพิการและเพศ และภูมิภาค**.

(Online) Available : <http://www.oppd.opp.go.th/pwd/D6.0.php#navigationpoint>. (August 15, 2006). (Online) Available :

<http://cedio.nesdb.go.th/table.jsp?submit=Query&mode=summary&topic=all&scope=province&>

[scopeid=40](http://cedio.nesdb.go.th/table.jsp?submit=Query&mode=summary&topic=all&scope=province&scopeid=40). (August 15, 2006).

ภาคผนวก

(ตัวอย่าง) แบบบันทึกข้อมูลการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

ชื่อสถานที่ ..... ถนน ..... ตำบล .....

วัน/เดือน/ปี ที่ทำการสำรวจ ..... สำรวจโดย .....

ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ	มี	ไม่มี	องค์ประกอบ				อธิบายรายละเอียด	มาตรฐาน	ไม่ได้มาตรฐาน	
			ระดับทางเข้าเทียบ กับลานจอดรถ	ระดับเดียวกัน ต่างระดับ	มีเครื่องหมายแสดง	ไม่มีเครื่องหมายแสดง				
1. ทางเข้าอาคาร			สภาพพื้นผิว (วัสดุที่ใช้)							
			สภาพพื้นผิว (วัสดุที่ใช้)							
2. ทางลาด			ความกว้าง (≥ 0.9 ม.)							
			ความยาวทางลาด (≥ 6 ม.)							
			ชันพัก (≥ 1.5 ม.)							
			ขอบผนังกัน (สูงจากพื้น ≥ 10 ซม.)							
			ราวจับ ด้านข้าง	สูงจากพื้น (≥ 80 ซม.)						
				ห่างผนัง ($\geq 4-5$ ซม.)						
				เส้นผ่านศูนย์กลาง (4.5-5 ซม.)						
				ยื่นเลขจากจุดเริ่มต้น/ จุดสิ้นสุด						

			(≥ 0.3 μ.)					
--	--	--	------------	--	--	--	--	--